

ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมอันเนื่องจากการต้องขัง

ECONOMIC LOSS OF SOCIETY FROM IMPRISONMENT

พิศมัย จารุจิตติพันธ์¹

จรัสสา การเกษตร²

Received 11 October 2019

Revised 7 December 2019

Accepted 16 December 2019

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานะส่วนบุคคลและประเมินมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมที่เกิดขึ้นจากการต้องโทษจำคุกของผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลาง 4,674 คน โดยศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารของกรมราชทัณฑ์ ผลการวิจัยพบว่า ในช่วงเวลา 19 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2542-2561) ผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลางส่วนใหญ่มีอายุ 30-39 ปี มีระดับการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพ วุฒิมัธยมศึกษา ปวช./ประกาศนียบัตรวิชาชีพ วุฒิมัธยมศึกษา ปวส. ส่วนใหญ่มีฐานความผิดเรื่องยาเสพติด ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของกรมราชทัณฑ์ในการดำเนินกิจกรรมการคุมขังผู้ต้องขังหญิงภายในทัณฑสถานหญิงกลางมีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 3,891,921,551 บาท ประกอบด้วยมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจในส่วนของผู้ต้องขังหญิง 3,519,335,408 บาท มูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องขังหญิง 165,801,600 บาท ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของรัฐมีมูลค่ารวม 206,784,543.14 บาท ผู้ต้องขังที่มีมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจสูงสุด เป็นผู้ต้องขังความผิดฐานพระราชบัญญัติยาเสพติด จำคุกมาเป็นระยะเวลา 19 ปี ผู้ต้องขังที่มีมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจต่ำที่สุด เป็นผู้ต้องขังความผิดฐานพระราชบัญญัติยาเสพติด จำคุกมาเป็นระยะเวลา 1 ปี มูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจในส่วนที่เป็นภาระของผู้ต้องขังและของบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องขังหญิงต่อมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจในส่วนที่เป็นภาระของภาครัฐมีสัดส่วนเท่ากับ 95.15 : 4.85

คำสำคัญ: ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคม การต้องขัง ผู้ต้องขังหญิง

¹ ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต 59 หมู่ 2 ถนนรังสิต-นครนายก ตำบลบึงยี่โถ อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12130 E-mail: jarupis@gmail.com

² นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต 59 หมู่ 2 ถนนรังสิต-นครนายก ตำบลบึงยี่โถ อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12130 E-mail: jarassa.kar@gmail.com

ABSTRACT

This research aimed to study the social economic status, Population's characteristics and evaluate economic loss of society from imprisonment of the 4,674 prisoners in Central Woman Correctional Institution and research by study from documents to analyze and synthesize from primary and secondary data. The research were found that during the past 19 years (1999 – 2018) the most of prisoners in the Central Women Correctional Institution were 30-39 years old, graduated the vocational education level and against the Narcotics Act case. The total of the economic loss of society from imprisonment in the Central Female Correctional Institution were 3,891,921,550.76 Bath. Consisting of the value of economic loss in terms of female prisoners 3,519,335,407.62 baht, the economic loss of family members of female prisoners 165,801,600 baht and the value of economic loss of the state 206,784,543.14 baht. The prisoner who got the most economic loss of society was a prisoner of the Narcotics Act for 19 years imprisonment. The prisoner with the lowest economic loss value was a prisoner of the Narcotics Act imprisoned for 1 year. The value ratio of economic loss in responsibility of female prisoners and their family by the value of economic loss in responsibility of governance was 95.15 : 4.85 .

Keywords: Economic Loss of Society, Imprisonment, Female Inmates

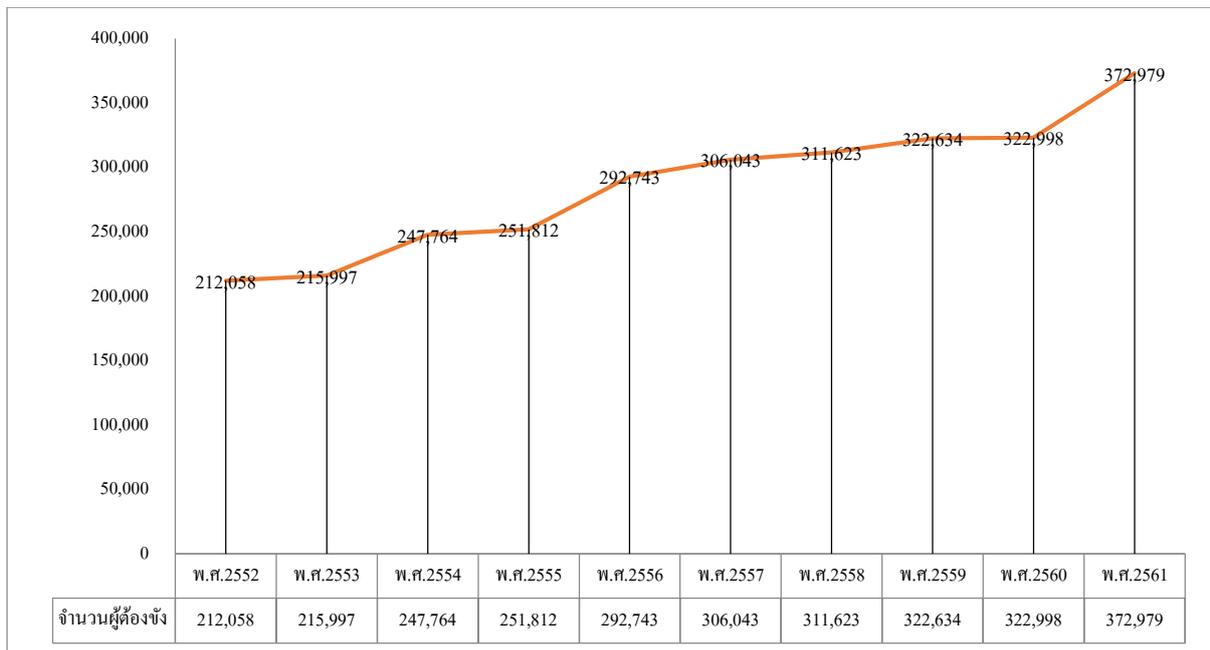
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภายใต้หลักการของกฎแห่งการหายาก(Law of scarcity) ในทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีสาระสำคัญว่าทรัพยากรมีจำนวนจำกัด การจัดสรรทรัพยากรเพื่อใช้ในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งย่อมก่อให้เกิดต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity cost) ในการนำทรัพยากรดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมอื่น บุคคลที่มีเหตุผลในทางเศรษฐศาสตร์จึงต้องเลือกใช้ทรัพยากรในการเนินกิจกรรมหนึ่ง ๆ ที่ให้ประโยชน์มากกว่าการดำเนินกิจกรรมอื่น โดยพิจารณาครอบคลุมทั้งประโยชน์ที่จะได้รับและมูลค่าต้นทุนค่าเสียโอกาสที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมที่ไม่ได้เลือก ต้นทุนค่าเสียโอกาสดังกล่าวจึงนับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของความสูญเสียหรือความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจ (Economics loss)

แนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้ในการวิเคราะห์ความสูญเสียหรือความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับประเทศ และนำไปใช้ในการวิเคราะห์ความสูญเสียหรือความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั้งในกรณีที่เกิดขึ้นจากการเลือกดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และที่เกิดจากการเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตัวอย่างประเด็นการวิเคราะห์ความสูญเสียหรือความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล ได้แก่ ความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการการเลือกศึกษาต่อในระบบและในระดับบัณฑิตศึกษาแทนการทำงานของนักเรียนนักศึกษาในระดับต่าง ๆ (พิศมัย จารุจิตติพันธ์, 2552; จตุพล ยงศร ,2560) การตัดสินใจเลือกบริโภคสินค้าประเภทไม่เป็นคุณ (Immerit goods) อาทิ การสูบบุหรี่ การเสพยาเสพติด (ชยันตร์ธร ปทุมานนท์, 2554) การวิเคราะห์ความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเลือกดำเนินกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของภาครัฐ อาทิ ความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการศึกษา (จตุพล ยงศร, 2560) ความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการจัดสรร

งบประมาณเพื่อการสาธารณสุข (อีโคโนมิค ไทย, 2558) ความสูญเสียทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ ของภาครัฐ (จิรัฐ เจนพิงพร, 2554) ความสูญเสียทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการไม่แน่นอนทางการเมือง (พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม และยุทธนา เศรษฐปราโมทย์, 2561) ตลอดจนการวิเคราะห์ความสูญเสียทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการคุมขังผู้ต้องโทษ (Hagan & Dinovitzer, 1999) เป็นต้น ปัจจุบันได้มีการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการจัดสรรงบประมาณเพื่อการดำเนินกิจกรรมและนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลอย่างแพร่หลายมากขึ้น อาทิ ความสูญเสียทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการจัดสรรงบประมาณการป้องกันประเทศและการเกณฑ์ทหาร ความสูญเสียทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์มากขึ้น ฯลฯ การศึกษาวิเคราะห์เพื่อประเมินความสูญเสียทางเศรษฐกิจในลักษณะดังกล่าว ทั้งที่เกิดขึ้นแล้วและคาดว่าจะเกิดขึ้นย่อมเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญในการป้องกันและการลดความสูญเสียดังกล่าว ตลอดจนเป็นข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการพิจารณากำหนดนโยบายและแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ของประเทศ

สำหรับในประเทศไทยความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมอันเนื่องมาจากการต้องขังมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น เนื่องด้วยสภาพในปัจจุบันประเทศไทยกำลังประสบปัญหาจำนวนผู้ต้องขังล้นเรือนจำ จำนวนผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังภายในเรือนจำมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2561 ซึ่งมีจำนวนผู้ต้องขังสูงที่สุดในประวัติศาสตร์การราชทัณฑ์ ดังจะเห็นได้จาก สถิติของผู้ต้องขังราชทัณฑ์ที่กรมราชทัณฑ์ได้รวบรวมไว้ ตามภาพประกอบ 1

ภาพที่ 1 สถิติของผู้ต้องขังราชทัณฑ์ในช่วงปี 2552-2561

ที่มา: กรมราชทัณฑ์. (2560). **สถิติผู้ต้องขัง**. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/stathomepage/>

เมื่อพิจารณาเฉพาะผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย พบว่า มีจำนวนมากถึง 38,678 คน (ณ เดือนสิงหาคม 2560) ซึ่งเป็นสถิติที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ต้องขังหญิงในปี 2551 มีเพียง 26,000 คน ประเทศไทยจึงเป็นประเทศที่มีผู้ต้องขังหญิงมากเป็นอันดับ 4 ของโลก รองจากสหรัฐอเมริกา จีน และ

รัสเซีย หากเทียบสัดส่วนผู้ต้องขังหญิงกับจำนวนประชากร 100,000 คน ถือว่าไทยเป็นประเทศที่มีผู้ต้องขังหญิงมากที่สุดของโลก (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2560) โดยผู้ต้องขังหญิงทั้งหมดจะถูกคุมขังในทัณฑสถานหญิงร้อยละ 62 และในแดนหญิงในเรือนจำทั่วประเทศไทยร้อยละ 38 (กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ, 2558)

ในส่วนของทัณฑสถานหญิงทั้ง 8 แห่ง ในปี พ.ศ. 2561 ทัณฑสถานหญิงกลางเป็นเรือนจำหญิงที่มีจำนวนผู้ต้องขังหญิงถูกคุมขังมากที่สุด เป็นจำนวนถึง 4,674 คน ซึ่งมีพันธกิจ 2 ประการ คือ 1) ควบคุมผู้ต้องขังด้วยความเป็นมืออาชีพ 2) แก้ไขและพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังให้เป็นพลเมืองที่มีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ โดยมีอำนาจการควบคุมผู้ต้องขังหญิงตั้งแต่ระหว่างพิจารณาคดีถึงกำหนดโทษประหารชีวิต

นอกจากนี้ จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระยะเวลาในการถูกคุมขังของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีพบว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องเข้ามาถูกคุมขังภายในเรือนจำโดยไม่จำเป็นถึงร้อยละ 25 ระยะเวลาในการถูกคุมขังของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในควบคุมตัวเฉลี่ยเท่ากับ 1 ปี 2 เดือนซึ่งส่วนใหญ่ระยะเวลาในการพิจารณายาวนานที่สุดในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (สำนักกิจการยุติธรรม, 2548) จำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ย่อมมีผลต่องบประมาณที่รัฐบาลจะต้องสูญเสียไปในการดูแลผู้ต้องขังเหล่านั้นทั้งในด้านค่าใช้จ่ายพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต และค่าใช้จ่ายในการพัฒนาพฤติกรรม นอกจากนั้นเมื่อผู้ต้องขังต้องถูกคุมขังในเรือนจำ ย่อมส่งผลให้สูญเสียโอกาสในการทำงาน สูญเสียรายได้ที่ควรได้จากการทำงานในระหว่างที่ผู้ต้องขัง

จากการศึกษาวิจัยต่าง ๆ ยังไม่พบการศึกษาวินิจฉัยเพื่อประมาณมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมที่ต้องสูญเสียไปอันเนื่องมาจากการต้องขัง คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวินิจฉัยเกี่ยวกับความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมอันเนื่องมาจากการต้องขัง โดยศึกษาข้อมูลจากผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังในทัณฑสถานหญิงกลาง ซึ่งเป็นทัณฑสถานหญิงที่มีจำนวนผู้ต้องขังหญิงมากที่สุดในประเทศ โดยคาดว่าผลการศึกษาวินิจฉัยจะเป็นประโยชน์ในการสะท้อนมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมและเป็นข้อมูลที่ประโยชน์ต่อผู้ต้องขังและต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการตระหนักถึงความสำคัญในการป้องกันไม่ให้เกิดและการลดความสูญเสียดังกล่าว ตลอดจนเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการพิจารณากำหนดนโยบายและแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการทรัพยากรในการบริหารงานการคุมขังของกรมราชทัณฑ์ในด้านต่าง ๆ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลและฐานความผิดของผู้ต้องขังและมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมที่เกิดขึ้นจากการต้องโทษคุมขังภายในทัณฑสถานหญิงกลาง โดยคาดหวังว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานะส่วนบุคคลและฐานความผิดของผู้ต้องขังภายในทัณฑสถานหญิงกลาง
2. เพื่อประเมินมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมที่เกิดขึ้นจากการต้องโทษจำคุกของผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลาง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะสถานะส่วนบุคคลและฐานความผิดของผู้ต้องขังภายในทัณฑสถานหญิงกลาง ในปี พ.ศ. 2542 - 2561 และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการต้องโทษจำคุกผู้ต้องขังหญิงภายในทัณฑสถานหญิงกลาง เขตทัณฑสถานหญิงกลาง โดยวิเคราะห์จากข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2561

นิยามศัพท์

ทัศนสถาน หมายถึง ทัศนสถานหญิงกลาง

ผู้ต้องขัง หมายถึง ผู้ต้องขังหญิงที่ต้องโทษจำคุกภายในทัศนสถานหญิงกลาง ตั้งแต่ชั้นสอบสวน พิจารณาคดีและผู้ต้องขังที่คดีถึงที่สุดแล้ว

ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคม หมายถึง จำนวนเงินรวมทั้งหมดที่สังคมสูญเสียไปอันเนื่องจากการต้องโทษจำคุกของผู้ต้องขังหญิง ประกอบด้วยความสูญเสียทางเศรษฐกิจของบุคคล (ผู้ต้องขัง) ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของครอบครัวและความสูญเสียทางเศรษฐกิจของรัฐ

(1) ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของบุคคล (ผู้ต้องขัง) หมายถึง จำนวนเงินที่เป็นรายได้ประจำที่ผู้ต้องขังต้องสูญเสียไป อันเนื่องจากการไม่สามารถทำงานได้ตลอดระยะเวลาที่ผู้ต้องขัง

(2) ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของครอบครัว หมายถึง จำนวนเงินที่เป็นค่าใช้จ่ายของบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องขังที่ผู้ต้องขังสูญเสียไป อันเนื่องจากการเดินทางมาเยี่ยมผู้ต้องขังตลอดระยะเวลาที่ผู้ต้องขัง

(3) ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของรัฐ หมายถึง จำนวนเงินที่เป็นค่าใช้จ่ายของรัฐบาลที่ต้องสูญเสียไป อันเนื่องมาจากการจัดสรรงบประมาณเพื่อดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังภายในทัศนสถาน ทั้งในด้านความเป็นอยู่พื้นฐานและด้านการพัฒนาพฤตินิสัยตลอดระยะเวลาที่ผู้ต้องขัง

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การวิจัยเพื่อวิเคราะห์ความความสูญเสียหรือความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจ (Economics loss) ของสังคมที่เกิดขึ้นจากการต้องขังภายในทัศนสถานหญิงกลางดำเนินการภายใต้แนวคิดและหลักการทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity cost) ที่เกิดจากการเลือก (Trade off) ใช้ทรัพยากรในการเนนกิจกรรมหนึ่ง ๆ ภายใต้กฎแห่งการหายาก (Law of Scarcity) ซึ่งมีสาระสำคัญว่า ทรัพยากรมีจำนวนจำกัด การจัดสรรทรัพยากรเพื่อใช้ในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งย่อมก่อให้เกิดต้นทุนค่าเสียโอกาสในการนำทรัพยากรดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมอื่น โดยพิจารณาครอบคลุมทั้งประโยชน์ที่จะได้รับและมูลค่าต้นทุนค่าเสียโอกาสที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมที่ไม่ได้ ตลอดจนศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการต่าง ๆ เพื่อนำมากำหนดแนวทางในการวิจัย ซึ่งมีประเด็นจากผลการวิจัยที่หลากหลาย ดังนี้

แม้ว่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการดำเนินกิจกรรมด้านการศึกษาของภาครัฐ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542) แต่การดำเนินกิจกรรมด้านการศึกษาได้ก่อให้เกิดความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน โดยมีผู้ศึกษาวิจัยไว้ดังนี้ จตุพล ยงศร (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การสูญเสียเปล่าทางการศึกษาส่งผลต่อคุณภาพบัณฑิตของอุดมศึกษาไทย ซึ่งจากการคำนวณตัวเลขทางเศรษฐกิจ พบว่า ทำให้ชุมชนและท้องถิ่นของเด็กและเยาวชนเหล่านั้นสูญเสียรายได้กว่า 85 ล้านบาทต่อปี แทนที่ควรจะเป็นเงินกระตุ้นการใช้จ่ายและนำเงินมาหมุนเวียนระบบเศรษฐกิจในชุมชนและท้องถิ่น เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะเข้าไปเป็นแรงงานในเมืองใหญ่ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าร้อยละ 50 ของรายได้ ในขณะที่ผู้ปกครองเห็นว่าชุมชนและท้องถิ่นของตนเองไม่สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพจึงตัดสินใจส่งบุตรหลานเข้ามาศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในเมืองใหญ่ ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างน้อยเฉลี่ย 2,500 บาทต่อคนต่อเดือน นับเป็นการสูญเสียเปล่าทางการศึกษาที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการศึกษาและคุณภาพการผลิตบัณฑิตของอุดมศึกษาไทยที่จะต้องเผชิญและปรับตัวในยุคของการปฏิรูปการศึกษานอกจากนี้ จากการศึกษาของ พิศมัย จารุจิตติพันธ์ (2552) เรื่องประสิทธิภาพและความสูญเสียเปล่าทางเศรษฐกิจของการจัดหลักสูตรเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า

ความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั้งหมดในการจัดหลักสูตร ทั้งในกรณีที่ผลิตสำเร็จการศึกษา และกรณีที่ผลิตไม่สำเร็จการศึกษา มีมูลค่า ณ ปีที่จ่ายเท่ากับ 20,133,994 บาท ความสูญเสียทางเศรษฐกิจด้านผู้เรียนร้อยละ 4.92 และความสูญเสียทางเศรษฐกิจทั้งหมดเกิดขึ้นในกรณีที่ผลิตไม่สำเร็จการศึกษา เนื่องจากหมดเวลาเรียน มีมูลค่าสูงกว่ากรณีที่ผลิตลาออก/คัดชื่อออก

การดำเนินกิจกรรมด้านการสาธารณสุข ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องกันโรค การทำให้อายุยืนยาว การส่งเสริมสุขภาพอนามัย ก็ก่อให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจซึ่ง ธิโสภิญ ทองไทย (2558) ได้ศึกษาความสูญเสียทางเศรษฐกิจของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาการใช้สิ่งเสพติดในโรงพยาบาลธัญญารักษ์ จังหวัดขอนแก่น ช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 พบว่า ความสูญเสียทางเศรษฐกิจในภาพรวมมีมูลค่าสูงถึง 5,391,330 บาท ค่าเฉลี่ยในประชากรเท่ากับ 52,343.01 บาทต่อคน โดยเป็นความสูญเสียผลิตภาพเฉพาะตัวสูงที่สุดซึ่งเกิดจากการไปทำงานไม่ได้เนื่องจากถูกดำเนินคดีและรับโทษ คิดเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 3,432,375 บาท ค่าเฉลี่ยในประชากรเท่ากับ 33,324.03 บาทต่อคน รองลงมาคือการสูญเสียอื่น ๆ ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทรัพย์สินเสียหาย ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทางกฎหมาย ค่าปรับ/การรับโทษ ค่าทำขวัญผู้บาดเจ็บ และค่าใช้จ่ายเพื่อการรอมชอมกับผู้บาดเจ็บ คิดเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 1,762,200 บาท พร้อมทั้งเสนอแนะว่า ควรมีการรณรงค์ลดภาพลักษณ์ของการใช้สิ่งเสพติดทุกชนิดอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ร่วมกับการให้ข้อมูลความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการใช้สิ่งเสพติดกับประชาชนเพื่อสร้างความตระหนักในผลกระทบเชิงมูลค่าที่จะเกิดขึ้น และชยันตร์ธร ปทุมานนท์ (2554) ได้ศึกษาค่าใช้จ่ายและคุณภาพชีวิตที่สูญเสียไปจากการป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการสูบบุหรี่ พบว่า ค่าใช้จ่ายรวมของผู้ป่วยโรคปอดอุดกั้นเรื้อรังเฉลี่ย 7,656.72 บาทต่อปี มีแนวโน้มคงที่ตลอดการเจ็บป่วย ไม่พบการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายตามอายุที่เพิ่มขึ้น ระยะเวลาการเจ็บป่วยที่นานขึ้น หรือเมื่อโรคมียกระดับความรุนแรงเพิ่มขึ้น ภายหลังปรับความแตกต่างของเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้แล้ว ผู้ป่วยโรคปอดอุดกั้นเรื้อรังมีค่าใช้จ่ายสูงกว่ากลุ่มอ้างอิง เฉลี่ยปีละ 7,520.65 บาท หรือเป็น 431 เท่าของกลุ่มอ้างอิง ค่าใช้จ่ายที่ผู้ป่วยสูญเสียไปจากการรักษาโรคปอดอุดกั้นเรื้อรังทั่วประเทศ เป็นเงิน 4,114 ล้านบาทต่อปี เมื่อรวมกับค่าใช้จ่ายในส่วนที่รัฐต้องเสียไปในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยอีก 8,297 ล้านบาทต่อปี เป็นความสูญเสียทางเศรษฐกิจของประเทศทั้งสิ้น 12,411 ล้านบาทต่อปี

ในด้านกิจกรรมด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง ได้มีผู้กล่าวถึงการสูญเสียทางเศรษฐกิจไว้ด้วย โดย พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม และยุทธนา เศรษฐปราโมทย์ (2561) ได้ศึกษาต้นทุนทางเศรษฐกิจของความไม่แน่นอนทางการเมืองในประเทศไทย พบว่าความไม่แน่นอนทางการเมืองที่เพิ่มขึ้นส่งผลในเชิงลบต่อเศรษฐกิจทั้งในระยะสั้น โดยเฉพาะการลงทุนภาคเอกชน และส่งผลในเชิงลบต่อศักยภาพการเจริญเติบโตระยะยาว ในขณะที่ จิรัฐ เจนพิงพร (2554) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสูญเสียทางเศรษฐกิจของนโยบายกำหนดราคาพลังงานทดแทน: กรณีน้ำมันดีเซลหมุนเร็ว (ปี0 ปี2 ปี3) และไบโอดีเซล ปี5 โดยได้จำลองสถานการณ์เพื่อหานโยบายกำหนดราคาขายปลีกที่ก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจน้อยที่สุด พบว่า แม้ว่าภาครัฐจะสามารถจัดความสูญเสียทางเศรษฐกิจทั้งหมดได้ แต่ภาครัฐจะต้องลดการจัดเก็บภาษีและกองทุนของน้ำมันดีเซลทั้งสองชนิดลงร้อยละ 78.49 ซึ่งในกรณีนี้ภาครัฐจะต้องสูญเสียรายได้ดังกล่าวปีละ 85,129 ล้านบาท

แม้กระทั่งการคุมขังผู้ต้องโทษ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องกันสังคมจากอาชญากรรม ก็เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน Hagan and Dinovitzer (1999) ได้สรุปไว้ในการศึกษาเรื่อง Collateral Consequences of Imprisonment for Children, Communities, and Prisoners ว่าการวิเคราะห์ผลกระทบของการศึกษาในอเมริกาในกรณีที่มีการใช้การจำคุกเป็นบทลงโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล มักจะมุ่งเน้นไปที่การลดอาชญากรรมและการใช้จ่ายของประชาชน โดยมีความสนใจเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับ

หลักประกัน รวมทั้งการจำคุก และผลการศึกษาพบว่า มีนัยสำคัญในการลดอัตราการจ้างงานหลังการต้องโทษ และรายได้ของอดีตนักโทษในชุมชนเมืองหลายแห่งผู้ต้องขังที่มีประวัติการต้องโทษไม่สามารถมีส่วนร่วมกับชุมชนและครอบครัวของพวกเขาได้ ส่งผลให้ไม่ตระหนักถึงผลกระทบจากการจำคุกของพ่อแม่ที่มีต่อพัฒนาการของเด็ก

จากการศึกษาวิจัยของ ดวงพร ปิยวิทย์ (2558) เรื่องแนวคิดในการให้ค่าเสียหายที่เป็นความสูญเสียทางเศรษฐกิจอันปราศจากความเสียหายทางกายภาพ (Pure economic loss) ตามกฎหมายเรื่องความรับผิดทางแพ่งของไทย ได้นิยาม การสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคม ว่าหมายถึงความเสียหายทางการเงิน (Financial loss) ที่เกิดขึ้นแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งความสูญเสียนี้อาจส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเงินของบุคคลที่ได้รับความเสียหาย โดยอาจเกิดขึ้นต่อบุคคลหนึ่งโดยเป็นผลต่อเนื่องจากการได้รับความเสียหายต่อร่างกายหรือทรัพย์สินของตนเอง หรืออาจเป็นกรณีที่ความสูญเสียดังกล่าวเกิดขึ้นต่อบุคคลหนึ่งโดยที่ไม่ได้เกิดความเสียหายหรือทรัพย์สินของบุคคลนั้น โดยงานวิจัยได้ระบุว่าความเสียหายทางเศรษฐกิจอันปราศจากความเสียหายทางกายภาพ หรือ Pure economic loss ได้แก่ ความเสียหายทางการเงินที่กระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจของบุคคลโดยที่ความเสียหายนี้ไม่ได้เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเสียหายทางกายภาพที่เป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินแต่อย่างใด จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศและคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี พบว่าในแต่ละประเทศนั้นมีแนวทางการพิจารณาค่าความเสียหายในความเสียหายแบบ Pure economic loss ตามกฎหมายเรื่องความรับผิดทางแพ่งที่แตกต่างกัน โดยมีทั้งกรณีที่กฎหมายเปิดช่องให้บุคคลที่ได้รับความเสียหายแบบ Pure economic loss สามารถเรียกค่าเสียหายได้โดยง่าย และในบางกรณีที่มีการเรียกค่าเสียหายกระทำไม่ได้ภายใต้ข้อจำกัดทางกฎหมายและเหตุผลในเชิงนโยบายของศาลเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกรณีการฟ้องคดีต่อศาลมากจนเกินไป งานวิจัยดังกล่าวมุ่งศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการให้ค่าเสียหายเพื่อเยียวยาความเสียหายตามกฎหมายไทยและคำพิพากษาของศาลเพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพิจารณาให้ค่าเสียหายในความเสียหายแบบ Pure economic loss และวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการให้ค่าเสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งของไทย จากการศึกษาพบว่าในกรณีที่ความเสียหายแบบ Pure economic loss เกิดขึ้นเนื่องจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญา บุคคลที่ได้รับความเสียหายสามารถเรียกค่าเสียหายได้ในบางกรณีตามมาตรา 222 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในกรณีที่ความเสียหายแบบ Pure economic loss เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำละเมิด บุคคลที่ได้รับความเสียหายจะไม่สามารถเรียกค่าเสียหายได้ เนื่องจากความเสียหายแบบ Pure economic loss ที่เกิดขึ้นไม่ใช่ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิทธิที่กฎหมายให้ความคุ้มครองตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น เพื่อให้บุคคลที่ได้รับความเสียหายแบบ pure economic loss เนื่องจากการกระทำละเมิดสามารถเรียกค่าเสียหายได้

ในปี 2562 กรมราชทัณฑ์ได้มีการศึกษาวิเคราะห์ต้นทุนต่อหน่วยผลผลิตของเรือนจำทั้งหมด 143 เรือนจำ โดยนำเสนอแยกแต่ละเรือนจำ ผลจากการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายทั้งหมดของกรมราชทัณฑ์ในปีงบประมาณ 2560 และปีงบประมาณ 2561 โดยนำเสนอแยกตามประเภทของแหล่งเงินแยกตามต้นทุนคงที่และต้นทุนแปรผัน และแยกตามประเภทของค่าใช้จ่ายทางตรงและค่าใช้จ่ายทางอ้อม พบว่าในปีงบประมาณ 2561 มีค่าใช้จ่ายรวมทั้งสิ้นเป็นความสูญเสียทางเศรษฐกิจของรัฐเท่ากับ 238,873,930 บาท แยกเป็นต้นทุนคงที่ 98,970,747 บาท ต้นทุนผันแปร 139,903,184 บาท (กรมราชทัณฑ์, 2562)

จากผลการศึกษาและงานวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการประมาณมูลค่าของความสูญเสียทางเศรษฐกิจได้ถูกนำไปใช้ในการวิเคราะห์กรณีต่าง ๆ อย่างหลากหลาย โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือการนำเสนอเพื่อให้บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนได้ตระหนักถึงความเสียหายของความ

สูญเสียดังกล่าว เพื่อเป็นข้อมูลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกัน และลดความสูญเสียดังกล่าว

ประโยชน์ของการวิจัย

ผลการวิจัยนี้จะช่วยให้หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้รับรู้และตระหนักถึงผลเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นต่อบุคคลและสังคม อันเนื่องจากการกระทำความผิดของบุคคลในสังคม ซึ่งจะช่วยให้บุคคลระมัดระวัง ในการประพฤติตนไม่ให้กระทำความผิดจนต้องโทษคุมขัง และผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อกรมราชทัณฑ์ในการบริหารจัดการทรัพยากรในการควบคุมผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลาง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารของกรมราชทัณฑ์ทั้งที่เป็นเอกสารรายงาน บทความ รายงานผลการดำเนินงานประจำปีของกรมราชทัณฑ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาสถานะส่วนบุคคลและฐานความผิดของผู้ต้องขังภายในทัณฑสถานหญิงกลาง และเพื่อประเมินมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมที่เกิดขึ้นจากการต้องโทษจำคุกของผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลาง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ต้องขังหญิงภายในทัณฑสถานหญิงกลางในปี 2542-2561 จำนวน 4,674 คน

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย เป็นข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพก่อนต้องโทษ รายได้ก่อนต้องโทษ ฐานความผิดของผู้ต้องขัง และระยะเวลาที่ผู้ต้องขังอยู่ในทัณฑสถานหญิงกลาง

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการบันทึกข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของกรมราชทัณฑ์

การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์สถานะส่วนบุคคลและฐานความผิดของผู้ต้องขังดำเนินการโดยการบรรยายสถานะส่วนบุคคลของผู้ต้องขังแยกตามฐานความผิด โดยใช้สถิติพรรณนา

การวิเคราะห์เพื่อประเมินมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมที่เกิดขึ้นจากการต้องโทษจำคุกของผู้ต้องขัง ดำเนินการโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความสูญเสียทางเศรษฐกิจรายบุคคลจากข้อมูลพื้นฐานของผู้ต้องขังแต่ละราย แล้วนำมาคำนวณหามูลค่าเงินตามงวดเวลา ตามจำนวนปี ที่ผู้ต้องขังแต่ละรายต้องโทษจำคุกอยู่ในทัณฑสถานหญิงกลาง และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายความจำเป็นขั้นพื้นฐาน และค่าใช้จ่ายในการพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอในรูปแบบตาราง การวิเคราะห์แยกเป็นความสูญเสียทางเศรษฐกิจของบุคคล/ผู้ต้องขัง ของครอบครัว และของภาครัฐ

การประเมินมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประเมินมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของส่วนบุคคล/ผู้ต้องขัง ประเมินโดยคำนวณจากจำนวนเงินที่ผู้ต้องขังหญิงต้องสูญเสียไปอันเนื่องมาจากต้องถูกคุมขัง ซึ่งคำนวณจากรายได้จากการทำงานที่ผู้ต้องขังหญิงต้องสูญเสียไปเพราะไม่ได้ทำงานในช่วงระยะเวลาที่ต้องถูกคุมขัง โดยการประมาณรายได้ต่อปีจากฐานข้อมูลพื้นฐานของผู้ต้องขัง กรณีที่ไม่มีข้อมูลระบุไว้ให้ประมาณการจากอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ (ฝ่ายจำแนกลักษณะผู้ต้องขังและสังคมสงเคราะห์ ทัณฑสถานหญิงกลาง, 2561)

ขั้นตอนที่ 2 ประเมินมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของครอบครัว โดยคำนวณจากค่าใช้จ่ายของบุคคลในครอบครัวที่ต้องสูญเสียไป อันเนื่องมาจากการเดินทางมาเยี่ยมผู้ต้องขัง คิดจากค่าเดินทางในอัตรา กิโลเมตรละ 4 บาท ระยะทางที่ไกลที่สุดของเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้แก่ เขตหนองจอก คิดเป็นระยะทาง 45 กิโลเมตร โดยมาเยี่ยมสัปดาห์ละ 1 ครั้ง รวมเป็นจำนวน 48 ครั้งต่อปี

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของรัฐ โดยคำนวณจากจำนวนเงินที่กรมราชทัณฑ์ต้องใช้จ่ายเพื่อดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังภายในทัณฑสถาน ในด้านความเป็นอยู่พื้นฐาน และในด้านการพัฒนาพฤตินิสัย

การคำนวณค่าใช้จ่ายเพื่อดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังภายในทัณฑสถานในด้านความเป็นอยู่พื้นฐานพิจารณาจากงบประมาณที่กรมราชทัณฑ์ ได้รับจัดสรรเพื่อดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังภายในทัณฑสถานในด้านความเป็นอยู่พื้นฐาน โดยคำนวณเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับผู้ต้องขังหญิงต่อคนต่อปี (Unit cost) ซึ่งเป็นเงินปีละ 21,310 บาท ซึ่งเป็นอัตราในปีงบประมาณ 2560 ประกาศตามหนังสือสำนักงบประมาณ ที่ นร0719/7156 ลงวันที่ เรื่อง ขอบปรับปรุงค่าใช้จ่ายความจำเป็นขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังต่อคนต่อปี

การคำนวณค่าใช้จ่ายเพื่อดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังภายในทัณฑสถานในด้านการพัฒนาพฤตินิสัย พิจารณาจากงบประมาณที่กรมราชทัณฑ์ได้รับจัดสรรเพื่อการจัดโปรแกรมปฐมนิเทศผู้ต้องขัง การจัดโปรแกรมแก้ไขเฉพาะคดี การจัดโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ซึ่งเป็นเงิน 248.43 บาทต่อคนต่อปี (สำนักพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์, 2561)

ผลการวิจัย

สถานะส่วนบุคคลและฐานความผิดของผู้ต้องขังภายในทัณฑสถานหญิงกลาง แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของสถานะส่วนบุคคลและฐานความผิดของผู้ต้องขังภายในทัณฑสถานหญิงกลางปี พ.ศ.2561

สถานะส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง (1)	ฐานความผิด : คน (ร้อยละ)					
	ยาเสพติด (2)	ทรัพย์ (3)	ชีวิตและร่างกาย (4)	อื่น ๆ (5)	รวม (6)	
อายุ						
ต่ำกว่า 30 ปี	(% ของ col. (6))	911 (77.2)	183(15.5)	24(2.1)	61(5.2)	1,179 (100)
	(% ของแต่ละ col.)	(27.7)	(18.0)	(18.9)	(25.7)	(25.2)
	(% ของทั้งหมด)	(19.5)	(3.9)	(0.5)	(1.3)	(25.2)
30-39 ปี	(% ของ col. (6))	1,239(72.9)	358 (21.1)	34 (2.0)	64 (4.0)	1,695 (100)
	(% ของแต่ละ col.)	(37.7)	(35.1)	(26.8)	(27.0)	(36.3)
	(% ของทั้งหมด)	(26.5)	(7.7)	(0.7%)	(1.4%)	(36.3)
40-49 ปี	(% ของ col. (6))	689 (65.2)	279 (26.4)	28 (2.6)	59 (5.6)	1,055 (100)
	(% ของแต่ละ col.)	(20.9)	(27.4)	(22.0)	(24.9)	(22.6)
	(% ของทั้งหมด)	(14.5)	(6.0)	(0.6)	(1.3%)	(22.6)
50-59 ปี	(% ของ col. (6))	349 (63.3)	140 (25.4)	24 (4.3)	40 (6.9)	553 (100)
	(% ของแต่ละ col.)	(10.6)	(13.7)	(18.9)	(16.9)	(11.8)
	(% ของทั้งหมด)	(7.5)	(3.0)	(0.5)	(0.8)	(11.8)
60 ปี ขึ้นไป	(% ของ col. (6))	103 (53.2)	59 (31)	17 (9.0)	13 (6.8)	192 (100)
	(% ของแต่ละ col.)	(3.1)	(5.8)	(13.4)	(5.5)	(4.1)
	(% ของทั้งหมด)	(2.2)	(1.2)	(0.4)	(0.3)	(4.1)
การศึกษา						
ไม่ได้ศึกษา	(% ของ col. (6))	277 (71.7)	71 (17.7)	12 (3.9)	25 (6.8)	385 (100)
	(% ของแต่ละ col.)	(8.4)	(7.0)	(9.4)	(10.5)	(8.2)
	(% ของทั้งหมด)	(5.9)	(1.5)	(0.3)	(0.5)	(8.2)

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของสถานะส่วนบุคคลและฐานความผิดของผู้ต้องขังภายในทัณฑสถานหญิงกลางปี พ.ศ.2561 (ต่อ)

สถานะส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง (1)	ฐานความผิด : คน (ร้อยละ)					รวม (6)
	ยาเสพติด (2)	ทรัพย์สิน (3)	ชีวิตและร่างกาย (4)	อื่น ๆ (5)		
ประถมศึกษา	(% ของ col. (6))	1,114(77.1)	215 (15.1)	51 (3.6)	63 (4.2)	1,443(100)
	(% ของแต่ละ col.)	(33.8)	(21.1)	(40.2)	(26.6)	(30.9)
	(% ของทั้งหมด)	(23.8)	(4.6)	(1.1)	(1.3)	(30.9)
มัธยมศึกษา	(% ของ col. (6))	1,392(77.7)	285 (15.8)	37 (1.7)	86 (4.8)	1,800 (100)
	(% ของแต่ละ col.)	(42.3)	(28.0)	(29.1)	(36.3)	(38.5)
	(% ของทั้งหมด)	(29.8)	(6.1)	(0.8)	(1.8)	(37.8)
ปวช./ปวส.	(% ของ col. (6))	343 (61.7)	180 (30.9)	13 (26.8)	22 (19.4)	558 (100)
	(% ของแต่ละ col.)	(10.4)	(17.7)	(10.2)	(9.2)	(12.0)
	(% ของทั้งหมด)	(7.3)	(3.9)	(0.3)	(0.5)	(12.0)
ปริญญาตรี	(% ของ col. (6))	160 (33.4)	266 (55.4)	12 (2.7)	41 (8.5)	479 (100)
	(% ของแต่ละ col.)	(4.9)	(26.1)	(9.5)	(17.3)	(10.2)
	(% ของทั้งหมด)	(3.4)	(5.7)	(0.3)	(0.8)	(10.2)
สูงกว่าปริญญาตรี	(% ของ col. (6))	5 (55.6)	2 (22.2)	2 (22.2)	0 (0.0)	9 (100)
	(% ของแต่ละ col.)	(0.2)	(0.2)	(1.6)	(0.0)	(0.2)
	(% ของทั้งหมด)	(0.1)	(0.0)	(0.0)	(0.0)	(0.2)
รวม	(% ของ col. (6))	3,291(70.4)	1,019(21.8)	127 (2.7)	237 (5.1)	4,674 (100)
	(% ของแต่ละ col.)	(100)	(100)	(100)	(100)	(100)
	(% ของทั้งหมด)	(70.4)	(21.8)	(2.7)	(5.1)	(100)

เมื่อพิจารณาโดยรวม (col.6 ของตาราง 1) ผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลาง มีอายุ 30-39ปี มีจำนวนสูงที่สุด ร้อยละ 36.3 รองลงมามีอายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 25.2 มีอายุ 40-49 ปี ร้อยละ 22.6 และมีอายุ 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 15.9 ตามลำดับ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาสูงที่สุด ร้อยละ 38.5 รองลงมาเป็นระดับประถมศึกษา ร้อยละ 30.9 ระดับปวช./ปวส. ร้อยละ 11.9 ระดับปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 10.4 และไม่ได้ศึกษาร้อยละ 8.2 ตามลำดับ และพบว่า ผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลางส่วนใหญ่ร้อยละ 70.4 มีฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด รองลงมา มีฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เกี่ยวกับด้านอื่น ๆ และเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย คิดเป็นร้อยละ 21.8, 5.1 และ 2.7 ตามลำดับ

ผู้ต้องขังกลุ่มที่มีฐานความผิดด้านยาเสพติด มีสัดส่วนสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.4 ของฐานความผิดทั้งหมด โดยมีสัดส่วนสูงที่สุดร้อยละ 37.7 ในช่วงอายุ 30-39 ปี รองลงมามีอายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 27.7 อายุ 40-49 ปี ร้อยละ 20.9 และอายุ 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 13.7 ตามลำดับ ส่วนใหญ่ร้อยละ 76.1 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 42.3) และระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 33.8) **ผู้ต้องขังกลุ่มที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน** มีสัดส่วนสูงที่สุดในช่วงอายุ 30-39 ปี (ร้อยละ 35.1) รองลงมามีอายุ 40-49 ปี (ร้อยละ 27.4) และมีอายุ 50ปี ขึ้นไป (ร้อยละ 19.5) ตามลำดับ โดยมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 28.0) รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 26.1) ระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 21.1) และระดับอื่น ๆ ตามลำดับ **ผู้ต้องขังกลุ่มที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย** มีสัดส่วนสูงที่สุดในช่วงอายุ 30-39ปี

(ร้อยละ26.8) รองลงมาคืออายุ 40-49 ปี (ร้อยละ22.0) อายุต่ำกว่า 30 ปี (ร้อยละ18.9) และมีอายุในช่วงอื่น ๆ ตามลำดับ โดยมีการศึกษาระดับประถมศึกษาในสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ40.2) รองลงมาคือมัธยมศึกษา (ร้อยละ29.1) ระดับปวส./ปวช. (ร้อยละ10.2) และระดับอื่น ๆ ตามลำดับ **ผู้ต้องขังกลุ่มที่มีฐานความผิดอื่น ๆ** ที่มีสัดส่วนสูงที่สุดในช่วงอายุ 30-39 ปี (ร้อยละ27.0) รองลงมาคือผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี (ร้อยละ25.7) อายุ 40-49 ปี (ร้อยละ24.9) และผู้ที่มีอายุในระดับอื่น ๆ ตามลำดับ โดยมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ36.3) รองลงมาคือมัธยมศึกษา (ร้อยละ26.6) ระดับปริญญาตรี (ร้อยละ17.3) ระดับปวส./ปวช. (ร้อยละ9.2) และไม่ได้ศึกษา (ร้อยละ10.5) ตามลำดับ

มูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการคุมขังผู้ต้องโทษหญิงในทัณฑสถานหญิงกลาง (ตาราง 2) การประเมินมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจอันเนื่องจากการต้องขังของผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลางได้ผลสรุปดังตาราง 2 โดยพบว่า ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมในช่วง 19 ปี อันเกิดจากการคุมขังผู้ต้องโทษหญิง 4,674 คน มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น เท่ากับ 3,891,921,551 บาท โดยมีมูลค่าเฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 912,389 บาท ประกอบด้วยมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของผู้ต้องขังโดยตรงรวมทั้งหมดเท่ากับ 3,519,335,408 บาท เฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 832,675 บาท มูลค่าความสูญเสียของบุคคลในครอบครัวรวมทั้งหมดเท่ากับ 165,801,600 บาท เฉลี่ยต่อคนเท่ากับ 35,473 บาท และมูลค่าความสูญเสียของภาครัฐ (กรมราชทัณฑ์) รวมทั้งสิ้นเท่ากับ 206,784,543บาท เฉลี่ยต่อคนเท่ากับ 44,241บาท

มูลค่าเฉลี่ยของความสูญเสียทางเศรษฐกิจของผู้ต้องขังและครอบครัวต่อภาครัฐ (กรมราชทัณฑ์) มีสัดส่วนเท่ากับ 868,148: 44,241 หรือเท่ากับ 95.15: 4.85 โดยมีมูลค่าเฉลี่ยความสูญเสียทางเศรษฐกิจของผู้ต้องขังต่อครอบครัวต่อรัฐบาล (กรมราชทัณฑ์) มีสัดส่วนเท่ากับ 832,675: 35,473: 44,241 หรือเท่ากับ 91.26:3.89: 4.85 และจากการประเมินมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมอันเกิดจากการคุมขังผู้ต้องโทษหญิงจัดเรียงตามมูลค่าความสูญเสียที่มากที่สุด10 อันดับแรก พบว่าผู้ต้องขังที่ก่อให้เกิดความสูญเสีย 10 อันดับแรก ทุกคนมีฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด มีมูลค่าความสูญเสียรวมในสังคมคิดเป็นร้อยละ 31.13 ของมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งหมด ผู้ต้องขังหญิงที่ก่อให้เกิดมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจสูงสุด (เท่ากับ 183,832,893บาท) เป็นผู้ต้องขังที่มีความผิดฐานพระราชบัญญัติยาเสพติด จำคุกมาเป็นระยะเวลา 19 ปี ผู้ต้องขังหญิงที่ก่อให้เกิดมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจต่ำที่สุด (เท่ากับ 108,231บาท) เป็นผู้ต้องขังความผิดฐานพระราชบัญญัติยาเสพติด จำคุกมาเป็นระยะเวลา 1 ปี ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความสูญเสียทางเศรษฐกิจอันเนื่องจากการต้องขังของผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลาง

ลำดับที่*	อายุ (ปี)	การศึกษา	จำนวน ปีที่ต้อง ขัง(ปี)	มูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจ : บาท(ร้อยละ)			
				ส่วนบุคคล/ ผู้ต้องขัง	ของครอบครัว	ของรัฐ	ของสังคมรวม
1	43	มัธยมศึกษาปีที่ 3	19	183,716,446.71 (99.94)	51,840.00 (0.03)	64,606.71 (0.03)	183,832,893.4 2 (100)
2	62	ประถมศึกษาปีที่ 4	14	183,638,815.57 (99.98)	17,280.00 (0.01)	21,535.57 (0.01)	183,677,631.1 4 (100)
3	52	ปริญญาตรี	15	153,116,446.71 (99.93)	51,840.00 (0.03)	64,606.71 (0.04)	153,232,893.4 2 (100)
4	65	มัธยมศึกษาปีที่ 3	14	153,038,815.57 (99.97)	17,280.00 (0.01)	21,535.57 (0.02)	153,077,631.1 4 (100)
5	46	มัธยมศึกษาปีที่ 3	16	122,477,631.14 (99.94)	34,560.00 (0.03)	43,071.14 (0.03)	122,555,262.2 8 (100)
6	46	ป.ว.ช.	19	107,313,367.94 (99.50)	241,920.00 (0.22)	301,497.98 (0.28)	107,856,785.9 2 (100)
7	55	ไม่ได้รับการศึกษา	14	91,968,286.71 (99.82)	103,680.00 (0.11)	64,606.71 (0.07)	92,136,573.42 (100)
8	47	ไม่ได้รับการศึกษา	13	91,955,262.28 (99.83)	69,120.00 (0.08)	86,142.28 (0.09)	92,110,524.56 (100)
9	49	ประถมศึกษาปีที่ 3	15	61,432,893.42 (99.62)	103,680.00 (0.17)	129,213.42 (0.21)	61,665,786.84 (100)
10	51	ประถมศึกษาปีที่ 4	14	61,394,077.85 (99.69)	86,400.00 (0.14)	107,677.85 (0.17)	61,588,155.70 (100)
Min.	27	มัธยมศึกษาปีที่ 3	1	17,280.00 (8.37)	21,535.57 (19.90)	77,631.14 (71.73)	108,231.14 (100)
รวมมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจ (n=4,674 คน)				3,519,335,407.6 2 (90.43)	165,801,600 (4.26)	206,784,543.14 (5.31)	3,891,921,550 .76 (100)
					3,685,137,007.62 (94.69)	206,784,543.14 (5.31)	3,891,921,550 .76 (100)
ค่าเฉลี่ยของมูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจ (n=4,674 คน)				832,674.70 (91.26)	35,473.17 (3.89)	44,241.45 (4.85)	912,389.32 (100)
					868,147.87 (95.15)	44,241.45 (4.85)	912,389.32 (100)

หมายเหตุ: *ทุกระดับเป็นผู้ต้องขังที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาที่พบว่า จำนวนผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลางส่วนใหญ่ร้อยละ 70.4 เป็นผู้ต้องขังในฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งมีโทษต้องขังเป็นเวลานาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 84.1 มีอายุต่ำกว่า 50 ปี โดยผู้ต้องขังที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป มีเพียงร้อยละ 15.9 การที่ผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลางส่วนใหญ่เป็นกำลังแรงงานที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยทำงาน ย่อมทำให้ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของผู้ต้องขังและครอบครัวมีมูลค่าและสัดส่วนสูง สอดคล้องกับผลวิจัยในตาราง 2 ที่พบว่า ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของผู้ต้องขังและครอบครัวโดยรวม มีมูลค่าสูงถึง 3,519,335,408 บาท และมีมูลค่าเฉลี่ยต่อคน 868,118 บาท และจากการประมาณการความสูญเสียทางเศรษฐกิจทั้งประเทศอันเนื่องมาจากผู้ต้องขังทั้งหมด 372,979 คน ในปี พ.ศ. 2561 พบว่ามีมูลค่าสูงถึง 323,789,783,522 บาท (372,979 คน x 868,118 บาท) ซึ่งนับเป็นมูลค่ามหาศาลที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาตนและครอบครัวของผู้ต้องขังได้ และสอดคล้องกับผลการวิจัยในตาราง 2 ที่พบว่าแม้ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของภาครัฐจะมีสัดส่วนโดยรวมเพียงร้อยละ 5.31 และมีสัดส่วนโดยเฉลี่ยเพียงร้อยละ 4.85 ของความสูญเสียทางเศรษฐกิจของสังคมโดยรวมทั้งหมด โดยมีมูลค่า 206,784,543 บาท และมีค่าเฉลี่ย 44,242 บาท ตามลำดับ แต่จากการประมาณการความสูญเสียทางเศรษฐกิจของภาครัฐอันเนื่องมาจากผู้ต้องขังทั้งหมด 372,979 คน ในปี พ.ศ. 2561 พบว่ามีมูลค่าสูงถึง 16,501,336,918 บาท (372,979 คน x 44,242 บาท) ซึ่งนับเป็นมูลค่ามหาศาลที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ได้ และสอดคล้องกับค่าใช้จ่ายที่รัฐบาลจัดสรรให้ทั้งในส่วนของค่าใช้จ่ายส่วนตัวและค่าใช้จ่ายในการพัฒนาพฤตินิสัยมีจำนวนต่ำมากจนไม่สามารถพัฒนาคุณภาพผู้ต้องขังได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าควร

นอกจากนี้พบว่า ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของภาครัฐ ในการบริหารทัณฑสถานหญิงกลาง มีมูลค่า 206,784,543 บาท ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของกรมราชทัณฑ์ (กรมราชทัณฑ์, 2562) ซึ่งพบว่า มีมูลค่า 238,873,930 บาท ทั้งนี้โดยความสูญเสียทางเศรษฐกิจของภาครัฐ ผลจากการวิจัยนี้มีค่าต่ำกว่าเล็กน้อย เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายคงที่ประเภทค่าเสื่อมราคาของที่ดิน อาคาร สถานที่ ครุภัณฑ์ และไม่ได้รวมเงินเดือน และค่าใช้จ่ายประจำในการดำเนินงานในส่วนอื่น ๆ ของกรมราชทัณฑ์

แม้ว่าโดยรวมผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะมีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีและมีสัดส่วนต่ำที่สุด (ร้อยละ 5.1) ในฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด แต่พบว่าผู้ต้องขังที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินร้อยละ 26.1 สะท้อนว่าการได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นน่าจะช่วยให้บุคคลสามารถยับยั้งใจในการปฏิบัติตนที่ผิดกฎหมายในฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมากกว่าการยับยั้งใจในการปฏิบัติตนที่ผิดกฎหมายในฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน และจากผลการศึกษาที่พบว่าผู้ต้องขังส่วนใหญ่ร้อยละ 77.8 มีการศึกษต่ำกว่าระดับ ปวช./ปวส. ร้อยละ 89.52 มีการศึกษต่ำกว่าระดับปริญญาตรี สะท้อนว่าการมีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นมีผลให้บุคคลมีความสามารถในการยับยั้งใจไม่ให้เกิดความผิดได้ดีกว่าผู้ที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่า โดยเฉพาะฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

สรุปและเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่พบว่า มูลค่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการต้องขัง ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ต้องขัง ช่วงอายุของผู้ต้องขัง ประเภทของฐานความผิดซึ่งส่งผลต่อระยะเวลาการต้องขัง ตลอดจนระดับการศึกษาของผู้ต้องขัง

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลโดยกรมราชทัณฑ์ต้องให้ความสำคัญในการกำหนดนโยบายเพื่อลดจำนวนผู้ต้องขัง โดยการกำหนดให้มีการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในเรื่องการลดจำนวนผู้ที่จะต้องเข้าสู่การคุมขังใน

เรือนจำโดยไม่จำเป็นทั้งในชั้นสืบสวน สอบสวน ชั้นพิจารณาคดี และกำหนดนโยบายให้มีการควบคุม ผู้ต้องโทษด้วยวิธีการที่หลากหลายมากขึ้นเพื่อลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

2. รัฐบาลโดยสถานศึกษาทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาควรมีนโยบายที่มุ่งเน้นให้การศึกษาเกี่ยวกับความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม อันเนื่องจากการต้องขัง

ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาการดำเนินงาน

1. สถานศึกษาและกรมราชทัณฑ์ต้องจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนและผู้ต้องขังตระหนักถึงความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีมูลค่ามหาศาลและเป็นสิ่งไม่ควรเกิดขึ้นเพราะทำให้เกิดการเสียโอกาสในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และประเทศ พร้อมทั้งพัฒนาผู้เรียนและผู้ต้องขังให้มีความยับยั้งใจในการปฏิบัติตน ผิดกฎหมาย ไม่ทำผิดซ้ำ

2. ภาครัฐโดยกรมราชทัณฑ์ควรร่วมมือกับกลุ่มนักจิตวิทยา นักวิชาการ และนักวิชาชีพในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาผู้ต้องขังในด้านทัศนคติ ด้านพฤติกรรมในการดำรงชีวิตและในด้านการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้ทั้งในระหว่างต้องขังและหลังการพ้นโทษเพื่อทดแทนความสูญเสียทางเศรษฐกิจ (รายได้) ที่สูญเสียไปในระหว่างต้องขัง

3. ภาครัฐโดยสำนักงบประมาณควรพิจารณาทบทวนการจัดสรรงบประมาณให้กรมราชทัณฑ์ให้เหมาะสมและเพียงพอกับการจัดกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพของผู้ต้องขัง

เอกสารอ้างอิง

Hagan, J., & Dinovitzer, R. (1999). Collateral consequences of imprisonment for children, communities, and prisoners. *The University of Chicago Press Journals*, 26.

กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ.(2558). ผู้ต้องขังหญิง: สถานการณ์และข้อเสนอเชิงนโยบาย.

กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์. (2561). สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/stathomepage>

กรมราชทัณฑ์. (2562). รายงานการคำนวณต้นทุนต่อหน่วยผลผลิต ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561.

กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

จตุพล ยงศร. (2560, มกราคม-มิถุนายน). การสูญเสียค่าทางการศึกษาส่งผลต่อคุณภาพบัณฑิตของอุดมศึกษาไทย. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 18(1).

จิรัฐ เจนพิงพร.(2554).ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของนโยบายกำหนดราคาพลังงานทดแทน: กรณีน้ำมันดีเซลหมุนเร็ว(ปี0 ปี2 ปี3) และไบโอดีเซล ปี5. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).

ชยันตร์ธร ปทุมานนท์ และคณะ. (2554). ค่าใช้จ่ายและคุณภาพชีวิตที่สูญเสียไปจากการป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการสูบบุหรี่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฝ่ายจำแนกลักษณะผู้ต้องขังและสังคมสงเคราะห์ ทัณฑสถานหญิงกลาง (2561). *ฐานข้อมูลประวัติผู้ต้องขังปี 2561*. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/recstats/index.php/th/home>

ดวงพร ปิยวิทย์. (2558). แนวคิดในการให้ค่าเสียหายที่เป็นความสูญเสียทางเศรษฐกิจอันปราศจากความเสียหายทางกายภาพ (Pure Economic Loss) ตามกฎหมายเรื่องความรับผิดชอบทางแพ่งของไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

- ธิโสภิญ โทองไทย.(2558). ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาการใช้สิ่งเสพติดใน
โรงพยาบาลรัฐญารักษ์ขอนแก่นช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2557. วารสารการพัฒนาสุขภาพ
ชุมชน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 3(4), 591-603.
- พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม และยุทธนา เศรษฐปราโมทย์. (2561). **ต้นทุนทางเศรษฐกิจของความไม่แน่นอนทางการ
การเมืองในประเทศไทย**. งานศึกษาจากทุนสนับสนุนสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. **ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่74ก (19 สิงหาคม
2542)**. สืบค้นจาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/RKJ/announce/search.jsp>
- พิศมัย จารุจิตติพันธ์. (2552). **ประสิทธิภาพและความสูญเสียทางเศรษฐกิจของการจัดหลักสูตร
เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์
และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (2560). **ข้อกำหนดกรุงเทพอีกหนึ่งหลักนิติธรรมสำหรับผู้ต้องขัง
หญิง**. สืบค้นจาก <https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail>
- สำนักกิจการยุติธรรม. (2548). **สถานการณ์การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักฯ.
- สำนักพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์. (2561). **รายงานผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัย
ผู้ต้องขังประจำปีงบประมาณ 2561**. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

